

**Ценностното институционализиране на изкуствения интелект
и образователната функция на държавата**

Елица Куманова, Данаил Куманов

**The Valuable Institutionalization of Artificial Intelligence
and the Educational Function of the State**

Elitsa Kumanova, Danail Kumanov

Abstract:

The educational function of the state as a manifestation of its social essence is related to fundamental aspects of the different stages of the educational process. An adequate legal regime regarding the use of artificial intelligence in the educational process must be evolved by the institutionalization of the digital reality.

Through the promulgation of European Strategy for Artificial Intelligence and the Coordinated Plan is stated that the regulation of artificial intelligence is guaranteed as a tool in the service of people, the ultimate goal of which is to improve their well-being. In order of the achievement of this purpose, the reliability of artificial intelligence must guarantee the values of European Union.

Keywords: state, educational function, European Strategy for Artificial Intelligence

For contacts: Assoc. prof. Elitsa Kumanova, University of Ruse, ekumanova@uni-ruse.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните десетилетия в българската правна наука е утвърдено едно модерно цивилизовано разбиране за същността на правото като сложен и противоречив социален феномен на човешката култура, което се характеризира със своята многобитийност. Настоящото изследване интерпретира смисъла на институционализирането на изкуствения интелект в контекста на идеята за общото благосъстояние или за общественото добро в свободното общество. Общото благосъстояние се определя като абстрактен ред, който осигурява на всеки член от обществото най-добър шанс да използва своите знания за свои цели.[1]Предварителният етап на този процес на институционализиране е неговото осмисляне в контекста на дигиталното управление, а в един по-общ план и в контекста на дигиталната реалност.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Ценностите са специфични регулативни механизми, които осигуряват оптималното функциониране на индивидите, на техните общности и на обществото като цяло. В съдържателно отношение те фиксират обобщени явления от действителността и предпоставят трайната линия на социалното поведение на човека. Ценностите са „двигател на човека и културите”. [2] Хората желаят винаги нещо ценно, защото тъкмо ценностите определят техните стремежи, а осъзнаването и прилагането на ценностите съставя житейската философия. [3] Ценностната ориентация като социален процес и като философска категория визира структурата и функциите на целенасочената дейност на индивидите.

Човешкото поведение е оценъчно-ценностно, защото се ръководи от оценка на ценностите. В модерното право “структурата на нормата, т.е. на правилото за поведение трябва да възпроизвежда структурата на социалното действие, което тя ще регулира.” [4] Човешкото общество е система от съвместно съжителство и взаимодействие между хората; от взаимна комуникация и координация на поведението и на съществуващ социален порядък като еманация на биосоциалната природа на човешкия индивид и на степента на неговата цивилизованост и култура. [5]

Правото възниква и се развива като нормативен социален регулатор, който налага модели на ред в отношенията по повод разпределение и обмен на блага. Системата от ценности, за които има всеобщо съгласие, се нуждае от юридическа защита и гарантиране.

Правните явления като особена категория на емпиричната действителност се изучават от правната наука от специално правно гледище. [6] Правните явления са преди всичко факти от социалната действителност. Последната е продукт на човешкото поведение, а то от своя страна се моделира от съзнанието. Терминът "изкуствен интелект" е утвърден като научно понятие на конференцията в Дартмут през 1956 г. (Haenlein & Kaplan, 2019), за да представи идеята за създаване на машина, която може да извършва интелектуални задачи, по сходен начин като задачи, извършвани от човек. За да достигне нивото на човешката интелигентност, една експертна система разчита на два компонента: база от знания и механизъм за изводи. Базата от знания е организирана колекция от факти за областта на системата. Механизмът за изводи интерпретира и оценява фактите в базата от знания, за да даде отговор. [7]

Понятието „система с изкуствения интелект“ в Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект [8] следва да бъде ясно определено и тясно съгласувано с резултатите от работата на международни организации в областта на изкуствения интелект, за да се гарантира правна сигурност и да се улесни сближаването и широкото приемане в международен план, като същевременно се осигури гъвкавост с цел да се реагира на бързото технологично развитие в тази област. Освен това определението следва да се основава на ключови характеристики на системите с изкуствения интелект, които ги отличават от по-прости традиционни софтуерни системи или подходи за програмиране, и не следва да обхваща системи, които се основават на правилата, определени единствено от физически лица за автоматично изпълнение на операциите.

Легална дефиниция за изкуствен интелект в българското законодателство следва да се състави в съответствие с източниците на правото на Европейския съюз. Изкуственият интелект подлежи на институционализиране като набор от технологии, които съчетават данни, алгоритми и изчислителна мощ. Въздействието на системите с изкуствен интелект следва да се разглежда не само от индивидуална гледна точка, но и от гледна точка на обществото като цяло. Използването на системи с изкуствен интелект може значително да спомогне за

постигането на целите за устойчиво развитие и да подсили демократичния процес и социалните права. [9]

От Европейската стратегия за изкуствения интелект и координирания план [10] става ясно, че доверието е предпоставка за гарантиране на ориентиран към човека подход към изкуствения интелект — той не е цел сам по себе си, а инструмент в услуга на хората, чиято крайна цел е да се подобри тяхното благосъстояние. За да се постигне това, трябва да се гарантира надеждността на изкуствения интелект. Ценностите, върху които се основават нашите общества, трябва да бъдат напълно интегрирани в начина, по който той се развива.

Съюзът се основава на ценностите на зачитане на човешкото достойнство, свободата, демокрацията, равенството, правовата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства. Тези ценности се споделят от обществата във всички държави членки, в които доминират плурализмът, недискриминацията, толерантността, справедливостта, солидарността и равенството. В допълнение към това в Хартата на основните права на ЕС са събрани в консолидиран текст личните, гражданските, политическите, икономическите и социалните права на хората в рамките на ЕС.

Фундаментално условие за създаване на правен режим на използването на изкуствен интелект, е доверието като предпоставка за гарантиране на ориентиран към човека подход към изкуствения интелект. За да се постигне това, трябва да се гарантира надеждността на изкуствения интелект, като по този начин се обуславя неговата ценностна същност. Изграждането на доверие в гражданското общество спрямо използването на изкуствен интелект в образователния процес на всички нива следва да се основава на „ефективен обществен диалог е ключов фактор, който спомага за изграждането на доверие и формулирането на устойчиви политики за включването на изкуствения интелект при реализирането на функциите на държавата.

Социалното съдържание на държавата се разкрива чрез нейните функции. Функциите са основни насоки, които включват различни дейности обединени около определена цел, произтичащи от мисията на организацията държава. За разлика от другите организации държавата възниква като обективна закономерност на общественото развитие. Държавата е необходимата организационна форма на отделното общество на определен етап от неговото прогресивно развитие. Поради това държавата е форма, в която се осъществяват обективно присъщите на обществото основни сфери на обществено взаимодействие, основни сфери на живот. Тази връзка между обществото и държавата като съдържание и форма обуславя функционалната структура на предметната дейност на държавата. [11]

Правото на образование е основно право на гражданите. Изследването на неговото съдържание не се подчинява на следването на традиционното раглеждане на правомощията, а се основава на неговия многопластен характер. На преден план излиза ангажираността на държавата с оглед осигуряването на условия за неговото реализиране.

Образователната функция на държавата като проявление на нейната социална същност е свързана с множество аспекти на различните етапи на

образователния процес. Чрез институционализирането на дигиталната реалност е необходимо да се създаде адекватен правен режим относно използването на изкуствения интелект в образователния процес. Правото преобразува обществените отношения чрез придаване на юридически конструкции, чрез които да се осъществяват фактическите отношения. В последните десетилетия развитието на информационно-комуникационните технологии допринесе за възможността за една различна форма на съществуване на правната действителност, а именно - дигиталната или виртуалната реалност. Нейното институционализиране следва да се обогати чрез създаване на правен режим на изкуствения интелект като правно явление. На следващо ниво държавата следва да осигури ресурсното обезпечаване за неговото прилагане в образователния процес на всички образователни степени във висшите училища в България.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ius est ars aequi et boni. Основната цел на изследване на използването на изкуствения интелект в образователния процес е да се оцени неговата ценностна оправданост, която ще доведе до неговото институционализиране при реализиране на образователната функция на държавата чрез приемане на адекватен правен режим относно неговото осъществяване. Отделните цели на такъв тип изследване следва да се детерминират чрез изследване на признаците на изкуствения интелект като самостоятелно обективно съществуващо явление; проследяване на възприемането на изкуствения интелект в образователния процес, което завършва с неговото юридизиране в националното законодателство.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Hellwig, Hans Jurgen. The US Concept of Corporate Governance under the Sarbanes-Oxley Act of 2002 and Its Effects in Europe. European Company and Financial Law Review. Vol. 4 No 3.2007.
- [2] Денкова, Л. Етика. С., 2003, с.68.
- [3] Фром, Е. Революция на надеждата. С., 2005, с. 118,120,121.
- [4] Христов, И. Право и модерност. С., 2003, с. 192.
- [5] Милкова, Д. Обща теория на правото. С., 2001, с. 30, 31
- [6] Ганев, В. Учебник по обща теория на правото. С., 1990, с. 5.
- [7] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/> [accessed May 05 2025].
- [8] https://www.researchgate.net/publication/Izkustven_intelekt_osnovni_koncepcii [accessed May 05 2025].
- [9] Бяла книга за изкуствения интелект–Европа в търсене на високи постижения и атмосфера на доверие <https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/> [accessed May 02 2025].
- [10] Концепция за развитието на изкуствения интелект в България до 2030 г.<https://www.strategy.bg/strategicdocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1338> [accessed May 05 2025].
- [11] Дачев, Л., Държавата като организация, Научни трудове на Русенския университет - 2012, том 51, серия 7, с. 13.